

Slaviček, Lubomír

Dopis sběratele Karla Ditricha malíři Antonínu Procházkovi

Opuscula historiae artium. 2019, vol. 68, iss. 1, pp. 94-103

ISSN 1211-7390 (print); ISSN 2336-4467 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141534>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Dopis sběratele Karla Ditricha malíři Antonínu Procházce

Lubomír Slavíček

This article deals with a letter never before published in full that written by Karel Ditrich (1913–?), a lesser-known organiser of exhibition life in Brno and a collector of Czech modern art. In early 1945 Ditrich wrote a letter to Antonín Procházka (1882–1945) in which he expressed his admiration for the artist's body of work, which strongly appealed to him as a collector, and where above all he attempted to put forth his own distinctive interpretation of individual stages in Procházka's artistic development. This letter, along with other surviving sources, represents an important starting point for identifying at least a portion of 32 paintings by Antonín Procházka that were in Ditrich's collection of art.

Keywords: Karel Ditrich; Antonín Procházka; Brno; private collections; modern art exhibitions

prof. PhDr. Lubomír Slavíček, CSc.
Seminář dějin umění, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno / Department of Art History, Faculty of Arts, Masaryk University, Brno
e-mail: slavicek@phil.muni.cz

Obrazy a kresby Antonína Procházky (1882–1945) vzbudily po umělcově trvalém usazení v Brně na počátku dvacátých let 20. století mimořádnou, intenzivní a doposud zcela nebývalou pozornost místních milovníků a sběratelů umění. Nejpočetnější kolekce se kromě Františka Venery (1901–1979), který se ovšem ze sběratele záhy proměnil v horlivého zprostředkovatele jeho umění, a především v hlavního distributora jeho výtvorů, podařilo před rokem 1945 sestavit zejména profesoru MUDr. Otakarovi Teyschlovi (1891–1968), podnikateli Františku Dvořáčkovi (1891–1967), právníkovi Karlu Růžičkovi (1895–1942)¹ a také o něco mladšímu Karlu Ditrichovi (1913–?), který se v Brně etabloval jako mimořádně agilní tajemník tamní pobočky Skupiny olomouckých výtvarníků, založené v roce 1937.² Především jeho zásluhou se v nevelkých výstavních prostorách tohoto výtvarného sdružení, v domě na Údolní ulici 77, kde tehdy bydlel, uskutečnilo na sklonku protektorátu několik komorních výstav, jejichž cílem bylo představit brněnské uměnímilovné veřejnosti „*profily nejvýznamnějších našich výtvarníků současné doby*“. Sérii takto koncipovaných přehlídek, které nepochybně přispěly k výraznému oživení a obohacení brněnského uměleckého života, zahájila v říjnu 1943 výstava ilustrací, kreseb a skic olomouckého Karla Svolinského, [obr. 1] na níž v rychlém sledu navázalo nejméně osm dalších výstav. Tyto výstavy, které se podle mínění soudobé kritiky záhy staly „*skutečným salonem Brna*“, představily „*v omezeném, ale skutečném výběru*“ jednak obrazy dalších olomouckých výtvarníků, krajináře Bohumíra Dvorského (prosinec 1943) a talentovaného malíře-autodidakta Stanislava Menšíka (květen až červen 1944), jednak reprezentativní výběry z tvorby pražských malířů Františka Tichého (prosinec 1943 až leden 1944), Jana Baucha (leden až únor 1944), Ludvíka Kuby (asi únor až březen 1944), Vojtěcha Sedláčka (březen až duben 1944), Františka Zikmunda (duben až květen 1944) a nakonec „známého a uznávaného“ Václava Špály (květen 1944). K některým z uvedených výstav vyšly rozsahem nevelké katalogy s úvodními texty Karla Ditricha, Jaromíra Pečírky, básníka Františka Hrubína a Jaroslava Černého.³ V případě posledně jmenovaného šlo o Ditrichova vrstevníka, divadelního, literárního a výtvarného kritika Mórica Mittelmana (1914–1989), který se v době války z rasových důvodů skrýval a až do svého zatčení v roce 1944 žil pod

1 – Pozvánka Karla Ditricha na výstavu Karla Svobinského, říjen 1943

2 – Karel Svobinský, osobní značka Karla Ditricha, asi 1943

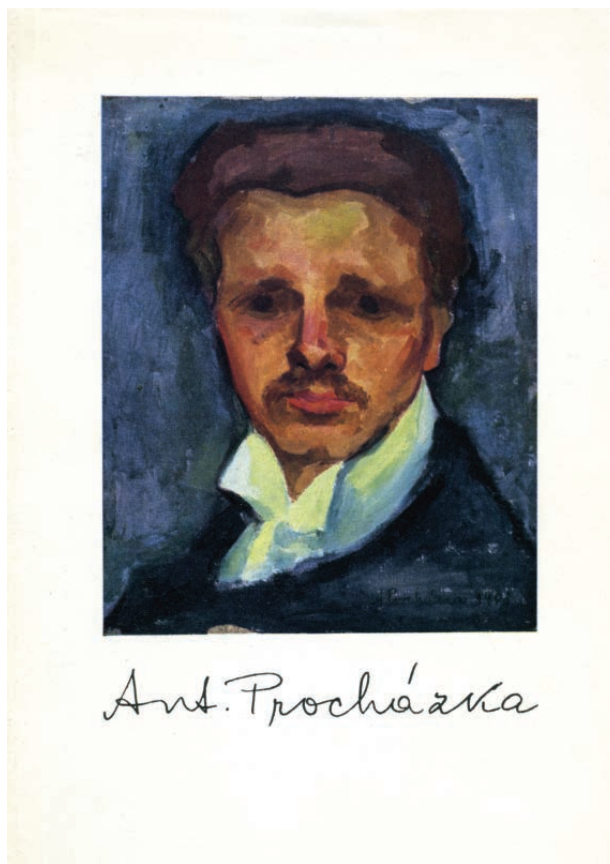
falešnou identitou v Brně a svými divadelními a výtvarnými referáty přispíval hlavně do *Lidových novin*. Na jejich stránkách mj. kriticky referoval o výstavách Ditrichovy galerie,⁴ respektive čtenáře zasvěceně seznamoval s profily některých z vystavujících umělců.⁵

Ditrich se ve službě výtvarnému umění angažoval nejen jako pilný organizátor výtvarného života a zasloužilý pořadatel výstav, ale také jako přítel umělců a sběratel jejich děl. V jeho sbírce byla hojně zastoupena především díla Antonína Procházky, ale nechyběly v ní ani práce Bohumíra Dvorského, Františka Tichého či početnější soubor zátiší, respektive krajin Václava Špály z let 1941 až 1944.⁶ Další z vystavujících umělců, Karel Svobinský pak pro něho vytvořil několik drobných prací z oblasti užité grafiky. V roce 1943 to bylo Ditrichovo exlibris (dnes např. v Moravské galerii v Brně, inv. č. GDR 17958) a ve stejné době ještě jeho osobní značka, [obr. 2] a po roce 1945 pak obchodní logo jím založené a provozované výstavní a aukční síně, v nichž umělec opakovaně použil na Ditrichovo přání zřejmě emblematický motiv sovy.

Pro nepřízeň doby však Karel Ditrich nemohl naplno rozvinout svou zamýšlenou činnost vydavatele výtvarných publikací. Výsledné realizace se nedočkal Ditrichem intenzivně připravovaný projekt velkoryse pojaté, „vyčerpávající a v obrazové části velmi rozsáhlé monografie“ Antonína Procházky.⁷ Napsání jejího textu na základě doporučení Vincence Kramáře (1877–1960) svěřil Albertu Kotalovi (1904–1975), tehdy kustodovi obrazárny Moravského zemského muzea, a nikoliv náhodou autoru pozdější, zásadní umělcovy monografie z roku 1959. Realizovat se nepodařilo ani „náhradní“ plán vydat v roce 1944 méně náročnou publikaci „s obsahem poněkud zhuštěným“, obsahující kromě Kotalovy

studie a úvodního slova Vincence Kramáře rovněž literární část, redigovanou básníkem Františkem Halasem, s příspěvky jeho literárních druhů Ivana Blatného, Jana Čepa, Vladimíra Holana, Josefa Hory, Františka Hrubína, Jaromíra Johna, Josefa Palivce, Jaroslava Seiferta a Jana Zahradníčka. A tak skromným završením Ditrichových snah podat „úplný doklad“ o Procházkově „tvůrčí činnosti a tuto jako nedělitelný celek udělat přístupnou nejširším vrstvám“, představuje těsně po skončení války rozsahem nevelká monografie, vydaná v typografické úpravě Karla Svobinského jako první svazek edice *Profily výtvarníků* u příležitosti slavnostního zahájení malířovy posmrtné výstavy v Olomouci 11. listopadu 1945. Jejím autorem byl jiný z osvědčených vykladačů Procházkovy tvorby Jaromír Pečírka (1891–1966).⁸ [obr. 3] V poloze záměru zůstal rovněž plán na vydání publikace věnované Františku Tichému, dalšímu z umělců, s nimiž evidentně udržoval přátelské vztahy. I v tomto případě počítal s autorskou účastí Vincence Kramáře.⁹

Mimořádně zajímavé svědectví o povaze Ditrichova vztahu k malíři Antonínu Procházce přináší dopis, který mu adresoval na počátku roku 1945, necelého půl roku před

3 – Jaromír Pečírka, Antonín Procházka, Brno 1945 – obálka monografie s malířovým autopořetrem (1908) ze sbírky Karla Ditricha (před 2011 sbírka Normana a Suzanne Hascoe, Greenwich, Connecticut, USA)

4 – Antonín Procházka, **U nádraží**, 1907. Brno, sbírka Karla Ditricha, 1945 (dnes Muzeum města Brna, inv. č. 66567)

malířovou předčasnou smrtí. [Příloha I.] V něm se láskyplně vyznal nejen ze svého vztahu k jeho dílu, které ho mocně oslovilo i jako sběratele. Současně se pokusil, nezřídka v konfrontaci s názory některých renomovaných interpretů Procházkovy umění, jmenovitě výtvarných kritiků Jaroslava B. Svřčka (1887–1978) a Vincence Kramáře, o vlastní, osobitý pohled na jednotlivé etapy malířova uměleckého vývoje. Přitom nebylo jeho úmyslem, jak výslovně píše, „hodnotit, ale uvádět docela věcně jen podstatu.“ A konečně přináší cennou, byť jen rámcovou informaci o zastoupení Procházkových výtvorů, jimž Ditrich zjevně věnoval dominantní sběratelský zájem. Avšak až na dvě výjimky [obr. 8] není v dopise výslovně uveden žádný z 32 Procházkových obrazů vytvořených v rozpětí let 1903 až 1944, které se mu podařilo získat pro svou sbírku. Z dalších zmínek obsažených v dopise ještě vyplývá, že Ditrich kromě toho vlastnil i blíže nespécifikovaný počet umělcových kreseb, a to včetně ukázek jeho dětských kreseb. V případě Procházkových obrazů nalézajících se původně v Ditrichově sbírce lze nicméně alespoň některé z nich v současné době částečně spolehlivě ztotožnit. [Příloha II.] Jeho jméno se totiž objevuje v přehledu majitelů děl Antonína Procházky, sestaveném zřejmě někdy v průběhu padesátých let, v době, kdy Ditrich již žil v Praze a kdy se zřejmě z původního souboru v jeho majetku nalézalo ještě čtrnáct Procházkových obrazů z let 1907 až 1939.¹⁰ Byla mezi nimi díla patřící k příznačným dokladům Procházkovy tvorby příslušného období, která se následně přešla nejen do veřejných (Národní galerie v Praze, Muzeum města Brna, Galerie Středočeského kraje, Galerie hlavního města Prahy), ale i soukromých sbírek doma i v zahraničí (Galerie Zlatá husa, sbírka Normana a Suzanne Hascoe v USA, sbírka Milana Heidenreicha v Pasově). Některé z nich se pak v nedávné době objevily na uměleckém trhu či v nabídce uměleckých aukcí. U většiny identifikovaných Procházkových obrazů, které se evidentně nacházely v Ditrichově majetku, lze, mj. i na základě soupisu, který v listopadu 1932 pro Vincence Kramáře narychlo sestavil Antonín Procházka,¹¹ zjistit zdroje, z nichž pocházely Ditrichovy akvizice malířových obrazů. Jedním z nich byl nepochybně sám umělec, který sběrateli kromě toho přenechal také svůj portrét, který kolem roku 1905 namaloval malířův druh Bohumil Kubišta.¹² Další Procházkovy obrazy prokazatelně získal od Františka Venery, respektive od soukromých sběratelů, technického tajemníka Zemské životní pojišťovny moravské v Brně Ing. Emila Škody (1889–?) nebo jihlavského advokáta Jana Ševčíka. Nepřekvapuje, že několik obrazů Antonína Procházky z Ditrichovy sbírky se

5 – Antonín Procházka, **Koupající se dívka**, 1909. Brno, sbírka Karla Ditricha, 1945 (dnes Galerie Středočeského kraje, inv. č. GASK O 270)

6 – Antonín Procházka, **Mužská hlava**, 1916. Brno, sbírka Karla Ditricha, 1945 (2013 48. aukce 1. Art Consulting)

7 – Antonín Procházka, **Dáma ve svetru**, 1921. Brno, sbírka Karla Ditricha, 1945 (dnes Národní galerie v Praze, inv. č. O 9013)

objevilo v obrazové příloze monografie Jaromíra Pečírky z roku 1945, když současně byly zapůjčeny na první posmrtnou výstavu v Olomouci v listopadu 1945. Následovaly další zápůjčky na poválečné přehlídky malířova životního díla uspořádané v brněnském Domě umění (1946) a v pražském Mánesu (1947). Na oficiální výstavu československého umění, kterou v roce 1947 uspořádal odbor pro kulturní styky Ministerstva informací v prestižní londýnské Whitechapel Art Gallery a dalších anglických galeriích, zapůjčil Procházkův autoportrét z roku 1908. [Příloha II, č. 2; obr. 3] Bylo to již v době, kdy Ditrich po otevření výstavní a aukční síně přesunul své aktivity zcela do komerční sféry,¹³ a kdy se do jeho zorného pole obchodníka i sběratele stále více dostávala numismatika. Poté, co byla na jeho firmu v prosinci 1948 uvalena národní správa, působil jako člen několika numismatických společností doma i v zahraničí (Numismatická společnost československá, American Numismatic Association, Numismatic Society of South Australia, Österreichische numismatische Gesellschaft, Circolo Numismatico Napoletano), nadále v Brně a následně v Praze jako přísedící soudní znalec z oboru numismatiky a intenzivně se věnoval budování své sbírky mincí.

Přílohy

I. Dopis Karla Ditricha Antonínu Procházkovi, strojopis na 4 listech dopisního papíru opatřeného osobní značkou Karla Ditricha, [obr. 2] psáno oboustranně, dat. Brno, 8. ledna 1945 Muzeum města Brna – uměnovědné oddělení, písemná pozůstalost Antonína Procházky¹⁴

V Brně, dne 8. ledna 1945

Vážený pane profesore!

Konečně jsem se dnes rozhodl Vaše obrazy podle svých nejlepších schopností a možností zajistit před vlivem války. Toto rozhodnutí bylo pro mne těžké a nám takový smutný pocit loučení. Posledních 6 let znamenalo pro mne stálou strašnou nejistotu, neklid a krajní sebezapření.

Nejlepší a mně nejmilejší obrazy měl jsem dodnes viset na zdi s odůvodněním, že tyto vyznačují fluidum šťastné pohody, uklidňují, dávají víru a další sílu k životu. Holé zdi připomínají stále válku, osobní bezmocnost, zbabělost, a zkrátka holé zdi dráždí člověka jako býka červená plachta.

Tvrdím-li, že jsem měl na zdech viset své nejmilejší obrazy, je třeba také Vám říci, které to byly. Tedy jeden obraz Boh. Dvorského, jeden kvaš Fr. Tichého a 32 Vašich obrazů od r. 1903 až do roku 1944. Zdá se to býti neuvěřitelné, když si uvědomím, jaký obrovský rozdíl je mezi obrazy z r. 1903, 1907, 1914, 1922, 1927, 1930 atd. a přece to tvoří jediný celek, o jehož hodnotě nevíte asi ani sám! Proto tento dopis píš, abych Vám zodpověděl, proč vývoj, a ne případ od případu.

8 – Antonín Procházka, **Košík s třešněmi**, 1925. Brno, sbírka Karla Ditricha, 1945 (dnes Praha, Galerie Zlatá husa)

Ano, každý obraz má svoji hodnotu jako takový, ale v poměru k významu Vaší celkové tvorby je to hodnota naprosto druhořadá! Proč? Pokusím se zodpovědět co nejstručněji, přesto trochu obsírněji, abych potvrdil, že jsem si svého tvrzení naprosto jist.

Uvědomuji si při posuzování hodnoty Vašeho celkového díla, že je rozdíl mezi uměním prvotním a druhotným, mezi tvůrčím činem a mezi odvozeninou čili odvarem.¹⁵

Tedy úvodem řečeno, musí být hodnocení Vašeho celkového díla B. S. Cvrčkem [sic] v *Pramenech povrchní a jen krásně frázerské*.¹⁶ Neboť po přečtení mám dojem, že Vaše obrazy do let 1910 jsou odvarem van Gogh[a], Matisse, Daumiera, Muncha, Bonnarda atd. Obrazy od r. 1910 do 1923 opět odvarem Picassa a Braqua. V roce 1925 definitivně zúctujete s kubismem a vracíte se jako dlouho hledající vlastní cestu a výraz ... atd. Tedy s tím tvrzením v tomto pojednání, že Vaše obrazy z let 1937–41 se řadí k největším dílům, jež dalo umění světu, vyzní jako nepravdivá, prázdná fráze. Hodnocení Vašeho celkového díla V. Kramářem je nesporně též povrchní a stručné, ale přesto již věcné. A není divu, že i nejpřednější naše osobnost co Kunst-historik mohl hodnotit celkové Vaše dílo jen plynule! Neznalost hříchu nečiní! V. Kramář hodnotil a osobně znal Picassa, Kubištu a Fillu, ale Vás někde na Moravě opomenul sledovat pro své osobní pohodlí. Důkazem je tvrzení ředitele Dvořáčka,¹⁷ že V. Kramář byl nejen překvapen, ale bezradně, omráčen, ušaslý, když viděl instalovanou Vaši společnou výstavu s E. Fillou v Brně. Byl donucen *narychlo* přepracovat svoje úvodní slovo k uvedené výstavě.¹⁸

*Pravda je, že rozhodujícím činitelem ve Vaší tvorbě je l./ neúnavná aktivita,*¹⁹ *bezpříkladná důslednost a zvědavost. 2./ Vaše celkové dílo je logickým, uvědomělým řetězem řešených tvárných a citových problémů do posledních důsledků. 3./ Mluví-li o Vašem díle (používám dále slov V. K.[ramáře] o Picassovi), třeba vždy uvést dobu díla, kdy vzniklo. Není druhého umělce v moderní době, který by prožil tak složitý, a přitom nanejvýše organický vývoj jako právě Vy. Je to takové množství duchové práce, vykonané počínajíc prvními lety tohoto století, že by bylo hodno celé generace malířů, a ne jednoho člověka – a jak je při tom vývoj přísně logický! Kdo je intimněji obeznámen s Procházkovým [rukou vepsáno] Vaším dílem, může takřka na měsíc určit dobu vzniku jednotlivých maleb.*²⁰ *Forma dopisu mně nedovoluje, abych se rozepisoval o důležitých skutečnostech, které zůstávají druhořadé při hodnocení celkového vývoje. Byť by to i bylo hodnocení, porovnání a časové připomenutí Vašeho určitého období k soudobé světové tvorbě.*

Suchá fakta jsou, že Vaše kresby z dětských let jsou pozoruhodné svojí dokonalostí, samozřejmostí a v mnohých lze spatřovati vzácnou originálnost. Zde snad je správné připomenouti, že Vaše matka měla velkou zálibu v lidových výšivkách, kraslicích a dokonce, že se sama pokoušela o malování, a tím má zásluhu, že vytvořila nesporné prostředí, které vznítlo Vaše malířské vlohy. Několik kreseb z této doby vlastním a velice rád bych se chtěl obsírněji vyjádřit a dokázat, že již zde lze spatřo-

vati předzvěst Vašeho umění. Uvědomuji si, že nechci hodnotit, ale uvádět docela věcně jen podstatu, a to tedy je, že první období Vašich dětských kreseb je velice pozoruhodné. Neméně pozoruhodné jsou kresby z let, kdy jste studoval na gymnáziu a obzvláště kresby z doby Vašeho pobytu v Praze, než jste se rozhodl zanechat studií práv a přestoupiti na pražskou akademii k profesorovi Schwaigrovi. Na tomto období bych dokázal Vaši vrozenou zvědavost, ale teprve třetí období, tedy období, kdy jste byl na akademii, je první článkem řetězu, řešení problémů s bezpříkladnou důsledností. Zajisté je to problém, a pro většinu malířů nepřekonatelný, dokonalým způsobem tvořit akademicky, realisticky. Dosáhl jste nevšední dokonalosti v *po-měrně krátkém* období a již na akademii se silně projevil Vaše aktivita, tenkrát označovaná, co buřičská. Dosáhl jste řemeslné dokonalosti, ale nechtěl jste soutěžit s fotografickým aparátem 1906–1909. Viděl jste krásu v harmonii barev. Byl jste plně zaujat barvou a kladl si za právo i povinnost výtvarníka zdůraznit, vyzvednout krásné, kladné prvky a opomenout rušivých prvků (asi tak jako Smetana při opěvování krásy českého kraje ve skladbě „Má vlast“ opomenul bučení krav). Svoji aktivitou po boku Filly a Kubišty utvořením „Osmy“ zasloužil jste se o povznesení úrovně celého českého umění.

Tvrdím-li, že v r. 1906–1909 Vás plně zaujala barva, mám na mysli povrch předmětu viděný z jednoho hlediska. Obrazy z tohoto období jsou dnes nejšířím vrstvám porozumitelné a jimi oceňovány, a nezdá se nám již pravděpodobné, že vůbec mohlo ve své době narazit na tak tvrdé nepochopení pánů sběratelů, kupců, a že na druhé straně zase bylo vítáno a podporováno s neuvěřitelnou obětavostí inteligencí v čele s Šaldou. Přesto však první léta i pozdější znamenají pro Vás i ostatní členy „Osmy“ sebezapření a odříkání. V roce 1910, kdy jste již absolvoval první výstavy „Osmy“, kdy jste již získal na jedné straně největší úspěchy vyslovením obdivu předních kritiků, dočkal jste se na druhé straně úplného odmítnutí „kupců“. Utvořil jste ve společném atelieru s Fillou a Kubištou tvůrčí kolektiv.

To již nebyla důstojná akademie věd a umění, kde se klidně sedí neb stojí (tenkrát se tomu správně říkalo hnije), ale kolektivní tvoření v tom smyslu, jako by byl sloučen um všech v díle, které bylo duševním majetkem všech. Když Vy, Filla a Kubišta jste malovali jeden model – když každý jednotlivec nalézal z jiného hlediska jiné krásy – byl to jistě jeden z podstatných důvodů, že jste přikročili k tvorbě tzv. kubistické. V tu dobu upoutal veškeré Vaše tvůrčí úsilí tvar, hmota. Barva jako by se stala pro Vás do r. 1912 prvek nevýtvarný. Stál jste před novým problémem, který v téže době v Paříži řešil Picasso a Braque]. Nejedná se snad o docela nový problém, neboť již u primitivů a v dětských kresbách nalézáme základní prvky kubistické, ale nové je důsledné řešení. Iniciativu přebírá Picasso a vyjma Vás podmaňuje všechny své obdivovatele, kteří ztrácí vlastní tvůrčí schopnost a ve vleku velkého umělce stávají se výrobci bezcenného odvaru.

Vaše vrozená logičnost a důslednost Vás ušetřila zklamání a bezradnosti. Jste klasickým příkladem, jak výtvarník

má spoléhat na vlastní tvůrčí schopnost a nenechat se strhnout touhou po slávě a módnosti. Tím chci zdůraznit, že když jste řešil problém, možnosti kubistické, byly to dva roky 1910 až 1912, kdy jste byl zaujat základními problémy tvarovými, od r. 1912 do první poloviny r. 1915 spojoval jste své poznatky s poznatkami o barvách z let 1907 až 1909, ale tyto zkušenosti v souvislosti s novými poznatkami tvarovými se Vám zdály býti nepostačující, a proto s plnou vervností se dáte opět plně unést barvou. Ovšem za nových předpokladů, a tak vznikají v letech 1915 až 1918 Vaše tzv. orfistické obrazy. Toto období je nesmírně důležité, neboť je to jeden ze základních pilířů poznatků, bez kterých by další vývoj byl nepředstavitelný. V letech 1919 až 1922 shrnujete všechny poznatky z let 1910 až 1914 o tvaru a z let 1915 až 1919 o barvě. Tím vznikají kubistické obrazy nevídané dokonalosti a krásy. (Tyto obrazy i podle Kramáře řadí se mezi vrcholná vůbec.)

Zároveň si však uvědomujete, že jste dosáhl v této tvorbě vrcholu. Opět neustrnujete a netěžíte ze slávy z dosavadní tvorby. V r. 1923 cítím, jako byste měl pocit nutnosti po uklidnění a zdůraznění jemné lyrčnosti, obzvláště zátiší z r. 1925 je jež toho jasným důkazem (mé zátiší s třešněmi je jisté důkazem Vašeho stálého vzestupu a sám tento obraz považuji za jeden Váš z nejzávažnějších vůbec). [Příloha II, č. 9; obr. 7] V obrazech z let 1924 až 1925 sice pozvolna ustupují kubistické prvky prvkům a pojetí, které působí dojem deformací, bez přísné zákonitosti, ale tím více plna záhadného půvabu a kouzla. Obrazy z r. 1926 a 1927, ve kterých převládá čistá naivita, jsou důkazem opět Vaší důslednosti. Je to vrcholné období od r. 1924. Tyto obrazy připomínají primitivní lidovou malbu, jsou ve skutečnosti vrcholná výtvarná díla, kterými prokazujete nedostižnou znalost našeho městského i venkovského lidu. Píši-li, že tyto obrazy připomínají lidovou malbu, netvrdím tím, že byste z těchto čerpal, nebo dokonce tyto napodoboval. Je to jen určité výtvarné přehodnocení primitivního českého umění. Je to tentýž poměr jako dětská kresba neb černošská maska k Picassově obrazu z let 1914.

V r. 1928, kdy používáte již vosku jako enkaustiky, vznikají magicky působící zátiší a krajiny, které jsou přechodem k obrazům z let 1930 až 1933. Je nesporné, že v tu dobu Vaši zvědavost dráždila oduševnělost a ušlechtilost antických plastik. Cítil jste se u nečistšího pramene umění, kdy lidská, tvůrčí snaha nebyla ještě zkalena a zatížena, falešnými předsudky. O těchto obrazech, tedy od r. 1927 až 1933, má právo se vyjadřovati jen citlivý a obratný básník.²¹ V r. 1934 spatřujeme nejčastěji figurální kompozice, které jsou vrcholnými díly, kde jako pod kamenným reliéfem by byly v protikladu s mrtvou kamennou hmotou, veškerá čistá citovost a půvab. Zároveň se projevují první prvky dekorativní, které v následujících letech 1935 a 1936 vždy více převládají. (Řekl-li jsem, že jsou to vrcholná díla, mýnil jsem to pouze z uvedeného hlediska.) V roce 1937 jako by všechny dekorativní prvky dynamicky vzrostly v nové umění: monumentálně dekorativní.

Do r. 1944 vzniká celá řada obrazů radostně šťastné pohody. V r. 1944 podle mnoha obrazů je patrné, že se zabýváte

a vzápětí řešíte (koncem r. 1944) nový problém. Dáti obrazům dojem životnosti a pohybovosti.

Je mé přesvědčení, že jedině tak lze hodnotit Vaše dílo! Jako příklad uvedu ještě případ: ... když redaktor M., výtvarný kritik,²² viděl moji – Vaši dívku z jara 1944, řekl, že to je úplný účín. Ale, že byste Vy byl závislý neb odvarem starých „majstrů“, je právě tak neodůvodněné, jako kdyby tito staří mistři, kteří již po staletí jsou mrtví, byli závislí na Vás. Ovšem jen znalost Vašeho celkového vývoje činí toto mé tvrzení samozřejmým.

Milý pane profesore, je to skutečně záslužný a krásný vývoj, který zaručuje další největší vzestup. Má snaha byla a je, získat úplný doklad o Vaší tvůrčí činnosti a tuto jako nedělitelný celek udělat přístupnou nejširším vrstvám.

Doufám, že už toho mého povídání máte dost a jsem zvědav, jak mne vyhodíte, až k Vám přijdu

Váš

Ditrich

II. Obrazy Antonína Procházky ve sbírce Karla Ditricha²³

*1. *U nádraží (Berlínská ulice s mostem)*, 1907 [O 46]

tempera, olej, lepenka, 65 × 50 cm

1932 sbírka Ing. Emila Škody, Brno

Muzeum města Brna, inv. č. 66567; získáno 1985 [obr. 4]

*2. *Vlastní podobizna*, 1908 [O 61]

olej, lepenka, 43 × 36 cm; značeno vpravo dole: A. Procházka 1908

před 2011 sbírka Normana a Suzanne Hascoe, Greenwich, Conn., USA (vydraženo 13. 6. 2011 na aukci Sotheby's v Londýně)²⁴

*3. *Vlastní podobizna*, 1908 [O 69]

olej, lepenka, 24,5 × 22 cm; značeno vpravo dole: AP

1932 sbírka Františka Venery, Brno

Galerie výtvarného umění Ostrava, inv. č. 820; získáno 1966

*4. *Koupající se dívka*, 1909 [O 81]

olej, lepenka, 70 × 48,5 cm

1932 v majetku Antonína Procházky

Galerie Středočeského kraje, inv. č. GASK O 270; získáno 1964 [obr. 5]

*5. *Hradčany*, 1909 [O 90]

olej, plátno, 79 × 99; značeno vpravo dole: A. Procházka

1932 sbírka JUDr. Jana Ševčíka, Jihlava

před 2011 sbírka Normana a Suzanne Hascoe, Greenwich, Conn. USA (vydraženo 13. 6. 2011 na aukci Sotheby's v Londýně)²⁵

*6. *Mužská hlava (Vlastní podobizna?)*, 1916 [O 150]
olej, lepenka, 38,8 × 32,3 cm; značeno vpravo dole:
Ant. Procházka
2013 48. aukce I. Art Consulting [obr. 6]

*7. *Dáma ve svetru*, 1921 [O 166]
kombinovaná technika, lepenka, 64 × 49,5 cm; značeno
vlevo dole: Ant. Procházka 21
1932 sbírka Františka Venery, Brno
Národní galerie v Praze, inv. č. O 9013, získáno 1961 [obr. 7]

*8. *Plavčík*, 1922
olej, plátno, rozměry neznámé
1932 sbírka Františka Venery, Brno
místo uložení neznámo

*9. *Zátiší se svícem (Vánoční zátiší)*, 1922 [O 176]
kombinovaná technika, plátno, značeno vpravo dole:
Ant. Procházka 22
1932 sbírka Františka Venery, Brno
Praha, Galerie Zlatá husa, inv. č. 389

*10. *Košík s třešněmi (Zátiší s třešněmi)*, 1925 [O 174]
kombinovaná technika, plátno, značeno vpravo dole:
ANT. PROCHÁZKA
1932 sbírka Františka Venery, Brno
Praha, Galerie Zlatá husa, Praha, inv. č. 203²⁶ [obr. 8]

*11. *Zátiší s košíkem jablek*, 1928 [O 250]
enkaustika, dřevo, 50,7 × 67 cm; značeno vlevo dole:
Ant. Procházka 28
1932 v majetku Antonína Procházky
Národní galerie v Praze, inv. č. 3805, získáno 1947

*12. *Dívka v růžovém šatě*, 1929 [O 275]
enkaustika, dřevo, 56,5 × 42 cm; značeno vpravo dole:
Ant. Procházka 28
Galerie hlavního města Prahy, inv. č. M 1460

13. *Dívka*, 1933
technika a rozměry neznámé
místo uložení neznámo

14. *Dívka s tamburínou*, 1935
olej, plátno, 60,5 × 45,5 cm; značeno vpravo dole: A. Pro-
cházka 35
2017 aukce European Arts Investments s.r.o.

*15. *Dívka v bílém šátku*, 1939
technika a rozměry neznámé
místo uložení neznámo

16. *Dívka*, jaro 1944
technika a rozměry neznámé
místo uložení neznámo

Původ snímků – Photographic Credits: 1, 2: archiv autora; 3–5: repro: Jaromír Pečírka, *Antonín Procházka*, Brno 1945, tiráž, obálka, tab. II, IV; 6: 1. Art Consulting; 7, 8: – repro: Marcela Macharáčková – Lubomír Slaviček (edd.), *Antonín Procházka 1882–1945*, Brno 2002, s. 72, 317

Poznámky

¹ Srov. Lubomír Slaviček, Zdroj radosti a přemýšlení. Antonín Procházka & jeho sběratelé v Brně a jinde, in: Marcela Macharáčková – Lubomír Slaviček (edd.), *Antonín Procházka 1882–1945*, Brno 2002, s. 183–199, zejména s. 185–196.

² K osobnosti Karla Ditricha a jeho činnosti po roce 1945 srov. článek Marcely Rusinko „Dražby mobiliářů z konfiskovaných moravskoslezských zámků: výstavní a aukční síň Karel Ditrich Brno v letech 1948–1950“ v tomto čísle.

³ Karel Ditrich, *Karel Svolinský*, [Brno]: Skupina olomouckých výtvarníků, 1943. – František Hrubín, *František Zikmund. Skupina olomouckých výtvarníků v Brně, 14. dubna – 5. května 1944*, [Brno]: Skupina olomouckých výtvarníků, 1944. – Jaromír Pečírka, *O umění Václava Špály*, [Brno]: Skupina olomouckých výtvarníků 1944. Pozvánky k některým z výstav Ditrichovy galerie jsou uloženy ve sbírce grafického designu Moravské galerie v Brně, inv. č. GDR 17996 (Karel Svolinský), GD 13196 (František Zikmund), GDR 12169 a GD 13216 (Jan Bauch), GD 13217 (Václav Špála) a GD 13187 (Stanislav Menšík).

⁴ Jč [Jaroslav Černý]: Ukázka z díla Karla Svolinského, *Lidové noviny* 51, 1943, č. 301, 2. 11., s. 4; Dvorského výstava v Brně, ibidem, č. 333, 4. 12., s. 4; Zahájení výstavy obrazů Frant. Tichého, ibidem č. 348, 19. 12. s. 4; Výstava Tichého v Brně, ibidem 52, 1944, č. 4, 5. 1., s. 4; Výstava Jana Baucha v Brně, ibidem, č. 25, 26. 1., s. 4; Václav Špála v Brně, ibidem, č. 136, 18. 5., s. 3. Z dalších dobových ohlasů na Ditrichovy výstavní aktivity viz -da. [Vincenc Svoboda?], *Výstava Bohumíra Dvorského v Brně, Venkov* 38, 1943, č. 292, 12. 12., s. 5. – Idem, *Malíř kouzelník a malíř čaroděj*, ibidem 39, 1944, č. 8, 11. 1., s. 4.

– Idem, *Výstava Jana Baucha v Brně*, ibidem č. 21, 26. 1., s. 2. – Idem, V čem je češství obrazů Vojtěcha Sedláčka, ibidem, č. 86, 12. 4., s. 1. – S., *Svátky lidu numismatického v Brně, Národní obroda* 3, 1947, č. 133, 10. 6., s. 5: „Ditrich je jinak v Brně dobře znám z okupačních let ze své příkladné výstavní činnosti: pořádal totiž v intimních síních na Údolní 77 kabinetní výstavy předních českých výtvarníků, jež byly z nejhodnotnějších výtvarných výstav v Brně vůbec.“ A nejnověji je stručně zmiňuje Miroslava Neckařová, *Výstavní činnost v době Protektorátu Čechy a Morava v Olomouci, Brně a Ostravě*, (diplomová práce), Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, Olomouc 2015, s. 27, 72. 74.

⁵ Jaroslav Černý, František Tichý, *Lidové noviny* 52, 1944, č. 112, 23. 4., [s. 5]. – Idem, František Zikmund, ibidem, č. 132, 14. 5., [s. 5].

⁶ Eduard Burget – Roman Musil (edd.), *Václav Špála (1885–1946) – soupis díla* (Ars fontes 2), Praha 2002, s. 27–28. Soupis díla Václava Špály, in: ibidem, s. 121, 123–124, 126, 128, 131–132, 136, 140–141, 176.

⁷ Ditrich zde navázal na neuskutečněný plán Františka Venery, který v roce 1937 vypsál subskripci na vydání obsáhlého sborníku o Antonínu Procházce s hlavním textem Jaromíra Pečírky; viz Lubomír Slaviček, *Životní a umělecká cesta malíře Antonína Procházky v datech, dokumentech a svědectvích současníků*, in: Macharáčková – Slaviček (pozn. 1), s. 230.

⁸ Jaromír Pečírka, *Antonín Procházka. Myšlenky z úvah Antonína Procházky o umění vybral Boh. Macák*, Brno 1945. Srov. bsu- [Bohumil Stanislav Urban], *Monografie Antonína Procházky, Umění dneška. sborník pro výtvarnou práci a uměleckou výchovu* 3, 1945–1946, s. 184. Skupina olomouckých výtvarníků vydala k výstavě, na které bylo vystaveno 55 Procházkových obrazů, rovněž drobný katalog s úvodním textem Jaromíra Pečírky.

⁹ K oběma publikačním plánům viz dopis Karla Ditricha zasláný 22. června

1944 Vincenci Kramářovi; Ústav dějin umění AV ČR, v.v.i., oddělení dokumentace, fond Vincenc Kramář, XII/2, fol. 147.

²⁰ Muzeum města Brna – uměnovědné oddělení, písemná pozůstalost Antonína Procházky.

²¹ Ústav dějin umění AV ČR, v.v.i., oddělení dokumentace, fond Vincenc Kramář, XX/4, fol. 40–44v.

²² Olej, plátno na kartonu 25,5 × 20 cm, 2014 Arthouse Hejtmánek, aukce 22. 5., č. kat. 214; srov. Mahulena Nešlehová, *Bohumil Kubišta*, Praha, 1984, s. 218.

²³ Srov. pozn. 2. Výjimku z výhradně komerčních aktivit představuje zřejmě výstava 2000 dětských kreseb ze sbírky výtvarného pedagoga Rudolfa Čermáka (1888–1959), na níž byly na jaře 1946 mj. představeny kresby dětí výtvarníků Václava Špály, Josefa Lady, Františka Tichého, Františka Doubravy a Aloise Fišárka; viz jím [Jan Machoň], *Svět očima dítěte, Svobodné noviny* 2, 1946, č. 100, 28. 4., s. 5.

²⁴ Některé pasáže dopisu byly v minulosti již publikovány; viz Slaviček (pozn. 7), s. 201, 221, 235–236.

²⁵ Viz Vincenc Kramář, *Kubismus*, Brno 1921, s. 7: „*Třeba uměti lišiti mezi uměním prvotním a druhotným, mezi tvůrčím činem přehodnocujícím svět a mezi odvozeninami, které jsou více měně hrou s formami často i literárně zbarvenou.*“

²⁶ Jaroslav B. Svrček, *Antonín Procházka*, Praha 1939 (edice Prameny, sbírka dobrého umění, sv. 34).

²⁷ K Františku Dvořáčkovi, technickému řediteli a společníku elektrotechnické firmy Svet, k jeho sběratelským aktivitám a kontaktům s Vincencem Kramářem viz podrobněji Lubomír Slaviček, „*Chut' kupovat živé umění*“. Z korespondence brněnského sběratele moderního umění Františka Dvořáčka, *Opuscula historiae artium* 61 2012, s. 57–75, zejména s. 62. Podle seznamu, který Dvořáček sestavil na přelomu let 1948 a 1949, tvořilo jeho sbírku „*důležitých a hodnotných*“ děl českého a francouzského moderního umění celkem 108 kusů. Antonín Procházka v ní byl zastoupen bezmála 50 obrazy z let 1903–1935 a větším souborem umělcových kreseb; viz František Dvořáček, *Seznam obrazů*, dat. 8. ledna 1949, in: Archiv Národního památkového úřadu, územní odborné pracoviště Brno, kart. 36, složka 35 – soukromé sbírky (26 obrazů) a Procházkův soupis jeho obrazů se jmény majitelů z roku 1932 (pozn. 11), kde je zaznamenáno dalších 20 obrazů patřících Dvořáčkovi.

²⁸ Ditrich má na mysli vernisážový projev, jímž Kramář v říjnu 1932 zahájil společnou výstavu Emila Filly a Antonína Procházky, uspořádanou Skupi-

nou výtvarných umělců v brněnském Domě umělců (Künstlerhaus) k jejich padesátinám, který po doplnění vyšel zásluhou Františka Venery a opavského sběratele Ing. Karla Vavřika tiskem; viz Vincenc Kramář, *Umění Emila Filly a Antonína Procházky*, Opava 1932. Kramář o dva roky později napsal též úvodní slovo do katalogu souborné výstavy díla Antonína Procházky v pražském Mánesu, kterou v těsné spolupráci s umělcem připravil a zahájil. Přípravu této výstavy a jejího katalogu názorně osvětlují dochované dopisy, které si spolu kritik a malíř v letech 1932–1934 vzájemně vyměnili; viz Marcela Macharáčková, II. Korespondence Vincenc Kramář a Antonín Procházka z let 1926 až 1942, in: Macharáčková – Slaviček (pozn. 1), s. 282–296, dopisy č. 17–44.

²⁹ Formulaci o neúnavné aktivitě jako rozhodujícím činiteli tvorby převzal Ditrich od Vincence Kramáře; viz Kramář (pozn. 15), s. 88.

²⁰ Kramář (pozn. 15), s. 26.

²¹ Vřelý vztah básníků k tvorbě Antonína Procházky dokládají např. publikace a básně Jiřího Mahena a Františka Halase (*Antonín Procházka*, Prostějov 1934 a *František Halas a Jiří Mahen Antonínu Procházce*, Prostějov 1938) a plánovaný literární oddíl v malířově monografii, kterou Ditrich zamýšlel vydat v roce 1944.

²² Pravděpodobně míněn Miroslav Míčko (1912–1970), který v letech 1943 a 1944 redigoval 19. ročník časopisu Výtvarného odboru Umělecké Besedy *Život. Studie o výtvarné práci a umělecké kultuře*. K osobnosti Antonína Procházky a jeho tvorbě se Miroslav Míčko vyjádřil v malířově nekrologu a následně v referátu o jeho posmrtné výstavě v pražském Mánesu; viz Za Antonínem Procházkou, *Práce* 1, 1945, č. 34, 13. 6., s. 3. – Dílo Antonína Procházky (K výstavě v Mánesu), *ibidem* 3, 1947, č. 43, 20. 2., s. 5.

²³ Seznam byl sestaven na základě soupisu majitelů malířových děl uloženého v dosud ne zcela uspořádané písemné pozůstalosti Antonína Procházky v Muzeu města Brna. Obrazy uvedené v tomto soupise jsou označeny*.

V hranaté závorce je uveden odkaz na Katalog malířského a sochařského díla Marcely Macharáčkové, in: Macharáčková – Slaviček (pozn. 1), s. 299–344.

²⁴ Jiří Hlušička, *The Hascoe Collection of Czech Modern Art*, Prague, 2004, s. 27, s. 194, č. kat. P56, obr. s. 58, tab. 39.

²⁵ Hlušička (pozn. 24), s. 27, s. 194, č. kat. P57, obr. s. 67, tab. 38.

²⁶ Gerwald Sonnberger (ed.), *Tschechischer Kubismus Emil Filla und Zeitgenossen. Sammlung Milan Heidenreich*, Göttingen 1991, obr. s. 129.

SUMMARY

A Letter from the Collector Karel Ditrich to the Artist Antonín Procházka

Lubomír Slavíček

In the last years of the Second World War, Karel Ditrich (1913–?), at that time the as yet little-known secretary of the Brno branch of the Group of Olomouc Artists, played an instrumental role in organising several intimate exhibitions of work by Czech modern artists (Karel Svoboda, Bohumír Dvorský, Stanislav Menšík, František Tichý, Ludvík Kuba, Vojtěch Sedláček, Jan Bauch, František Zikmund, Václav Špála). However, Ditrich worked on behalf of the visual arts not only as a selfless organiser of artistic activities but also as a friend to artists and as a perceptive collector of their works.

His collection contained many works by Antonín Procházka in particular, but also by other contemporary Czech artists, especially the ones who exhibited work in his gallery. A letter Ditrich wrote to Procházka in early 1945, less than half a year before the artist's untimely death, provides exceptionally interesting testimony on the nature of Ditrich's relationship to Procházka. [Appendix 1] In the letter he warmly expressed his admiration for the artist's work and at the same time attempted to present his own distinctive perspective on individual stages in the painter's artistic development, contrasting them at times with the opinions of some renowned interpreters of Procházka's art, especially Jaroslav B. Svrček and Vincenc Kramář. The letter also presents general but valuable information about the paintings by Procházka that Ditrich owned. With the aid of another surviving source, a list of owners of paintings by Procházka found among the artist's papers, it is possible to at least partly identify some of the 32 works that were a part of Ditrich's collection of Czech modern art. [Appendix 2]

Figures: **1** – Karel Ditrich's invitation to the exhibition of Karel Svoboda, October 1943; **2** – Karel Svoboda, **Karel Ditrich's personal brand**, circa 1943; **3** – Jaromír Pečírka, **Antonín Procházka, Brno 1945** – the cover of a monograph featuring the artist's self-portrait (1908) from Karel Ditrich's collection (before 2011 in the collection of Norman and Suzanne Hascoe, Greenwich, Connecticut, USA); **4** – Antonín Procházka, **At the Railway Station**, 1907. Brno, the collection of Karel Ditrich, 1945 (now in Brno City Museum, inv. no. 66567); **5** – Antonín Procházka, **Girl Bathing**, 1909. Brno, the collection of Karel Ditrich, 1945 (now in the Gallery of Central Bohemia, inv. no. GASK O 270); **6** – Antonín Procházka, **Man's Head**, 1916. Brno, the collection of Karel Ditrich, 1945 (2013 48th auction of 1. Art Consulting); **7** – Antonín Procházka, **Lady in a Jumper**, 1921. Brno, the collection of Karel Ditrich, 1945 (now in the National Gallery in Prague, inv. no. O 9013); **8** – Antonín Procházka, **Basket with Cherries**, 1925. Brno, the collection of Karel Ditrich, 1945 (now in the Galerie Zlatá husa, Prague)